

# Jordkabel Bygget 1:1 m.fl.

Arkeologisk utredning

Bygget 1:1 m.fl.  
Dunker socken  
Flen kommun  
Södermanlands län

*Britta Kihlstedt*





# Jordkabel Bygget 1:1 m.fl.

Arkeologisk utredning

Bygget 1:1 m.fl.  
Dunker socken  
Flen kommun  
Södermanlands län

*Britta Kihlstedt*

Utgivning och distribution:  
Stiftelsen Kulturmiljövård  
Stora gatan 41, 722 12 Västerås  
Tel: 021-80 62 80  
Fax: 021-14 52 20  
E-post: [info@kmmmd.se](mailto:info@kmmmd.se)

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2012

Omslagsfoto: Nathalie Dimc dokumenterar schaktet med Objekt 1, en härd.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-199-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2012.

# Innehåll

Sammanfattning .....	5
Bakgrund .....	6
Utredningsområdet .....	6
Syfte och metod.....	7
Natur- och kulturmiljö .....	7
Naturgeografiska förutsättningar.....	7
Fornlämningsmiljö.....	7
Resultat av fältarbetet .....	8
Objekt 1, Härd .....	9
Objekt 2, Boplatslämning övrig (stolphål) .....	11
Utvärdering .....	11
Referenser.....	12
Kart- och arkivmaterial.....	12
Tekniska och administrativa uppgifter .....	13
Bilaga 1. Beskrivningar och tabeller .....	14
Objektsbeskrivningar.....	14
Schakttabell.....	15



Figur 1. Utredningsområdet (markerat med blå ring) ligger öster om Dunker kyrka, ca 5 km nordöst om Malmköping i Södermanland. Utdrag ur den digitala Terrängkartan. Skala 1:50 000.

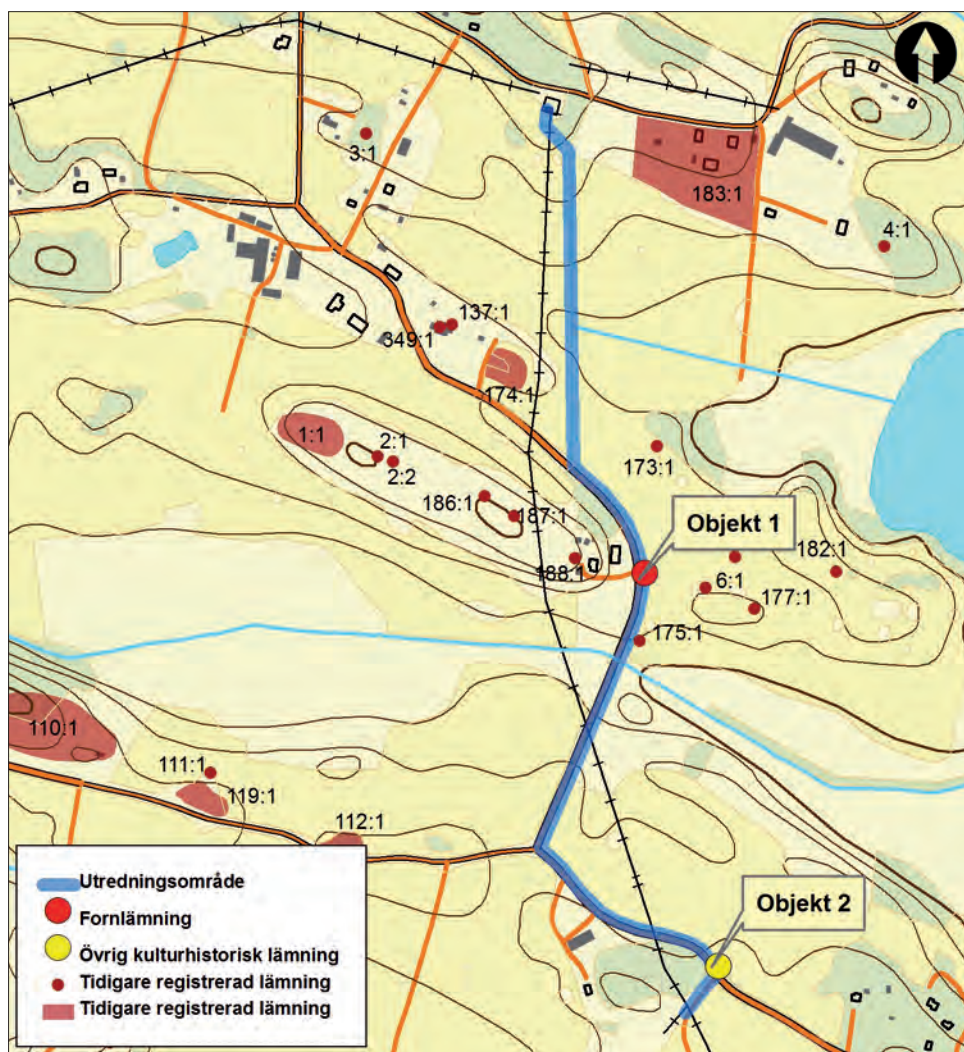
# Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en särskild arkeologisk utredning i Dunker, ca 5 km nordöst om Malmköping (figur 1), inför planerad ledningsdragning. Utredningen har utförts längs en ca 1,4 km lång sträcka med en bredd av 10 m.

Utredningen syftade till att klargöra fornlämningsbilden inom den planerade ledningssträckningen och har innefattat kart- och arkivstudier, terränginventering och utredningsgrävning.

Utredningen resulterade i att två tidigare okända lämningar påträffades, en härd, Objekt 1, och en övrig boplatzlämning i form av ett stolphål, Objekt 2 (figur 2). Härden klassas som en fast fornlämning och stolphålet som en övrig kulturhistorisk lämning. Lämningarna har registrerats som Dunker 990 (Objekt 1) och Dunker 989 (Objekt 2).

Fasta fornlämningar är skyddade enligt Kulturminneslagen och får inte utsättas för ingrepp utan Länsstyrelsens tillstånd. Övriga kulturhistoriska lämningar kan ha ett kulturhistoriskt värde, men åtnjuter inte det generella skydd som fasta fornlämningar har.



Figur 2. Utredningsområdet, markerat som blå linje, och intilliggande fornlämningar samt de två nypåträffade objekten. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Skala 1:10 000.

# Bakgrund

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en särskild arkeologisk utredning öster om Dunker kyrka, ca 5 km nordöst om Malmköping (figur 1). Utredningen föranleddes av förläggning av jordkabel i samband med ombyggnad av elnätet i området. Omgivningarna är rika på forn- och kulturlämningar varför Länsstyrelsen bedömde sannolikheten som hög för att även landskapet utmed den planerade jordkabeln kunde rymma fler fornlämningar än vad som tidigare var känt. Uppdragsgivare var Vattenfall Eldistribution AB som också svarat för kostnaderna. Utredningen har genomförts efter beslut från Länsstyrelsen i Södermanlands län med dnr 431-03509-2012. Inventeringen utfördes i augusti och utredningsgrävningen i november 2012.

## Utredningsområdet

Utredningen berör en ca 1,4 m lång sträcka med en bredd av 10 m. Den aktuella delen av ledningssträckningen löper från en elstation på krönet av ett höjdstråk i norr, genom sydsluttande åkermark med Dunkers kyrka i väster och sjön Dunkern ca 400 m åt öster. Den ansluter till vägen nedanför kyrkan, och löper därefter längs vägens östra sida förbi höjdstråket vid Vindsbro, vidare över en djupt nedskuren dalgång med ett öst-västligt rinnande vattendrag och upp över ytterligare ett höjdparti vid Nydala i söder. Nivåerna varierar mellan ca 25 och 45 meter över havet. Ledningen löper i sin helhet genom öppen mark, vilken huvudsakligen är uppodlad, men med ett parti hagmark söder om åns dalgång. Inga kända fornlämningar ligger inom utredningskorridoren.



*Figur 3 (överst). Utredningsområdets norra del sedd från sydsydost. Den planerade kabelsträckningen löper från skogsdungen högst upp till böger ner längs ägogränsen som markeras av olika grödor och därefter mot fotografen längs vägens bögra sida. Foto Britta Kihlstedt.*

*Figur 4 (nederst). Utredningsområdets södra del sedd från nordväst. Kabelsträckningen löpte i åkermarken längs vägens vänstra sida. Foto Britta Kihlstedt.*



# Syfte och metod

Syftet med utredningen har varit att klarlägga förekomsten av fasta fornlämningar inom utredningsområdet. Detta i avsikt att ge uppdragsgivaren ett bättre planeringsunderlag och Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför kommande arbete. Utredningen har innehållit följande moment:

- *Kart- och arkivsökning* innefattande en översiktlig genomgång av befintliga rapporter och övrig relevant litteratur samt topografiska, geologiska och äldre historiska kartor.
- *Terränginventering* för att lokalisera synliga fornlämningar, övriga kulturhistoriska lämningar samt terränglägen där fornlämningar kan finnas dolda under mark.
- *Utredningsgrävning* för att kontrollera de områden där boplatslämningar misstänktes finnas under mark. Sökschakt upptogs med hjälp av grävmaskin, varvid grästorv/ploglager avlägsnades skiktvis och underliggande lager frilades.
- *Dokumentation* av påträffade lämningar och upptagna sökschakt har skett genom beskrivning, fotografering och inmätning med GPS.

# Natur- och kulturmiljö

## Naturgeografiska förutsättningar

Dunker socken ligger i det inre av Södermanland, på den norra delen av den centrala sjöplatan. Det är ett böljande, sjörikt, till stora delar uppodlat sprickdalslandskap på nivåer runt 25–50 meter över havet (m ö.h). I dalgångarna dominerar glaciala och postglaciala, leriga sediment, vilka ofta är uppodlade. Odlingsmarkerna bryts av mindre, skogklädda höjdparter av kalberg och morän. Det är ofta i anslutning till dessa höjdlägen som den historiska bebyggelsen ligger. Genom landskapet löper flera åssträckningar i nordväst-sydostlig riktning. Strax nordväst om Dunker kyrka finns sådana isälvsediment och omfattande svallsandspartier, vilka utgör en del av den åssträckning som längre norrut passerar bl.a. Kjula och även Badelunda på andra sidan Mälarbäckenet. Åsen och det sprickdalsstråk som delvis löper parallellt med denna har sannolikt utgjort en av flera viktiga kommunikationsleder genom landskapet, från Östersjökusten upp mot Mälaren. Också vattendraget som delar utredningsområdet och löper från sjön Dunkern och västerut via Vadsbro har ur detta perspektiv varit av betydelse. Norr om utredningsområdet vidtar en annan terrängtyp; här möter den mer höglänta Mälarmården, dominerad av glest bebyggda, barrskogbevuxna bergs- och moränmarker på nivåer upp mot 80 m ö.h.

## Fornlämningssmiljö

De äldsta spåren efter bosättning i närområdet härrör från stenålderns olika perioder. Nivåförhållandena medger bosättning från den senare delen av mesolitikum, ca 6000 f.Kr. och fram genom neolitikum (ca 3900-2300 f.Kr.). I Södermanland finns de kända boplatserna från dessa perioder främst längs åssträckningarnas sandiga sluttningar. Mindre vanligt är att boplatserna ligger i de morän- och lermarker som omger åsarna. Lösfynd och fyndplatser indikerar att även dessa områden utnyttjats, men då relativt få undersökningar gjorts är det oklart hur detta landskapsutnyttjande sett ut. Det aktuella området är därför intressant; det representerar ett landskapsavsnitt utan direkt koppling

till isälvsavlagringar, men som ändå innehåller flera boplatser och fyndplatser som kan härröra från stenålderns olika perioder. Hit hör boplatser Dunker 174:1 strax öster om kyrkan, med fynd av bland annat skärvsten och bergartsavslag, samt flera fyndplatser med slaget stenmaterial på höjdstråket vid Vindsbro, Dunker 173–175, 177 (se figur 2).

Lämningar från bronsåldern är relativt få, men förekomsten av skärvstenshögar (exempelvis Dunker 11:1) visar på ett fortsatt utnyttjande av området under denna period. Under järnålder tättnar åter fornlämningsbilden genom förekomsten av ett flertal ensamliggande stensättningar, Dunker 6:1, 186:1 och 187:1, och gravfält, Dunker 1:1, 112:1 och 119:1. En fornborg, Dunker 108:1, i väster, indikerar också det tidigare nämnda vattendragets kommunikativa betydelse.

Det är under yngre järnålder som de historiska byarnas lägen etableras. Flera av byarna i området har skriftliga belägg från medeltid, men har sannolikt rötter redan i järnålder. Både namnskicket och förekomsten av järnåldersgravfält intill bytomterna tyder på det. Ett sådant exempel är Berga by väster om området med ett intilliggande gravfält och med belägg från år 1382. Dunkers by strax norr om ledningssträckningen är skriftligt belagd år 1297. Området utgör också ett exempel på den omfattande säteribildningen i Södermanland under 1600-talet och sträckningen för jordkabeln ligger nästan helt och hållet inom ett område av riksintresse för kulturminnesvården, Vadsbro-Ånhammar (D 30), ett herrgårdslandskap präglad av 1600-talets säterier.

Av de äldre lantmäteriakterna framgår att området under lång tid utgjort inägomark i form av åker och ängsmark. Man kan också se att den nord-sydgående vägen söder om ån tidigare har haft en något annan sträckning med en bro lite längre västerut. Strax öster om vägen, mellan ån och korsningen vid Nydala, har tidigare stått ett soldattorp och möjligen också en backstuga. Soldattorpet återfinns på flera kartgenerationer, tidigast 1688.

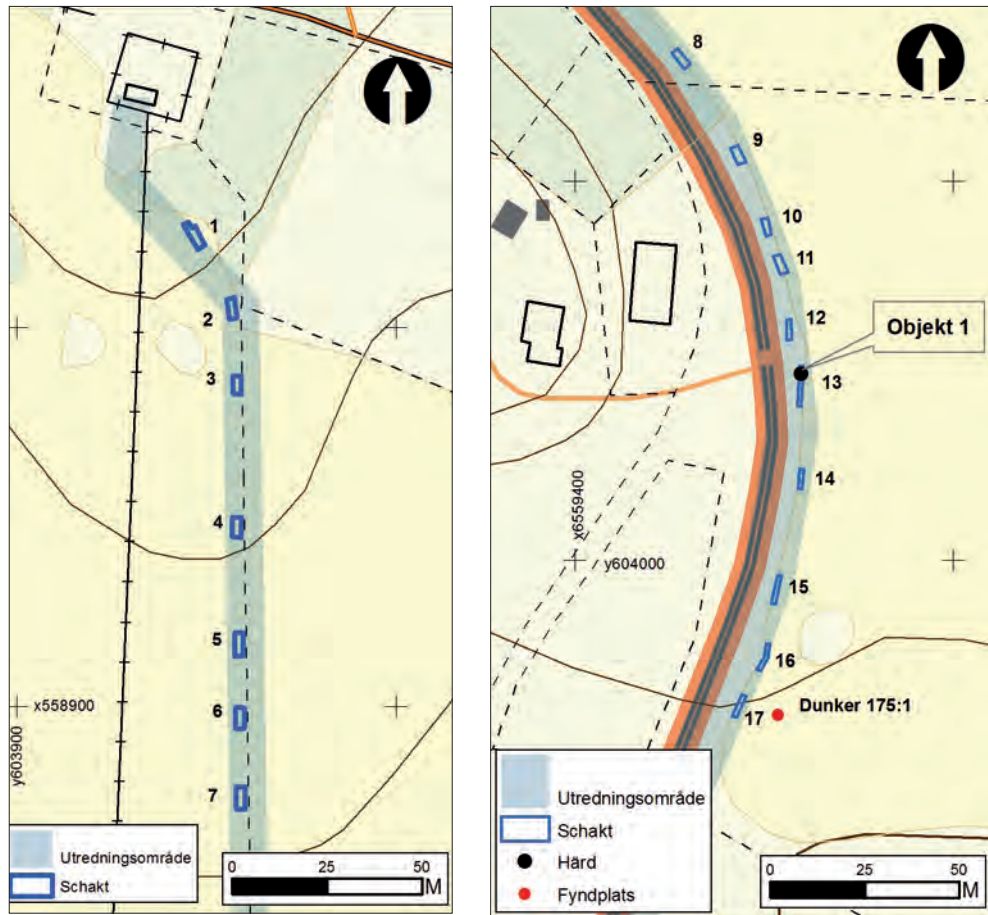
## Resultat av fältarbetet

Inga synliga lämningar påträffades vid inventeringen, men ledningssträckningen berör flera terrängpartier där boplatzlämningar bedömdes kunna finnas under mark. Det rörde sig dels om det nordligaste partiet där ledningen löper söderut längs en sydsluttning ner mot lägre mark, vilken under stenålder utgjort en vik av Östersjön, dels om partierna i direkt anslutningen till ån samt höjdstråket vid Nydala i söder.

Totalt upptogs 38 schakt inom dessa områden (se figur 5, 6 och 8 samt schakttabell i Bilaga 1). Schaktbredderna var i allmänhet ca två meter med smalare schakt i de partier där vägslänt och vegetation gjorde att schakten fick placeras i utredningsområdets kant. Jordarten utgjordes generellt av leriga sediment, ställvis med mindre, sandiga/siltiga partier i områdets norra del.

I betesmarken söder om ån förekom ställvis relativt stora mängder tegel och keramik (yngre rödgods) i mylla/ploglagret. Detta indikerar att det soldattorp som är markerat på de äldre kartorna legat i närheten. Några spår efter själva torpet påträffades dock inte. I samma område framkom grusiga stråk, sannolikt rester av vägfyllning och utanför utredningsområdet fanns också i detta område spår i terrängen efter den äldre vägsträckningen.

Inom två områden framkom förmodat äldre lämningar, en härd (Objekt 1/Dunker 990) och ett stolphål ("Boplatzlämning övrig", Objekt 2/Dunker 989).



Figur 5 och 6. Den norra (till vänster) och mellersta (till höger) delen av utredningsområdet med upptagna schakt samt härden, Objekt 1, markerade på utdrag av fastighetskartan. Skala 1:2 000.

## Objekt 1/Dunker 990, Härd

På höjdpartiet vid Vindsbro, i den övre delen av sydsluttningen ner mot ån, framkom en härd vid schaktningen (figur 7). Anläggningen är inte daterad men är av allmänt förhistorisk karaktär. Inga fynd eller tydliga kulturlager framkom i anslutning till anläggningen. På grund av det begränsade utredningsområdet kunde bara ett fåtal schakt upptas i närheten, varför kontexten är oklar. Härden klassas som en fast fornlämning.



Figur 7. Härden, Objekt 1/Dunker 990 Foto: Britta Kihlstedt.



Figur 8. Den södra delen av utredningsområdet med upptagna schakt samt stolphålet Objekt 2/Dunker 989, markerade på utdrag av fastighetskartan. Skala 1:2 000.

## Objekt 2, Boplatslämning övrig (stolphål)

I den planerade ledningssträckningens sydligaste del framkom ett stolphål i ett av schakten. Stolphålet var stenskott med en tydlig nedgrävningskant. Inga fynd eller kulturlager påträffades i närheten. Liksom för Objekt 1 är det oklart vilken kontext stolphålet ingår i, om det till exempel utgör en del av ett hus eller annan konstruktion. Detta då bara ett fåtal schakt kunde tas upp i närheten på grund av utredningsområdets begränsade storlek. Dateringen är därför osäker – liknande lämningar förekommer under i stort sett alla tidsperioder. Stolphålet bedöms som ”Boplatslämning, övrig” och klassas som en övrig kulturhistorisk lämning; det har alltså inte fornlämningsstatus.



*Figur 9. Stolphålet, Objekt 2/Dunker 989.  
Foto: Britta Kihlstedt.*

## Utvärdering

Utredningen har i allt väsentligt utförts i enlighet med den ursprungliga undersökningsplanen vad gäller metodik och tidsåtgång. Fornlämningsskildringen indikerade att förhistoriska lämningar av boplatskaraktär skulle kunna finnas dolda under mark inom området. De sparsamma lämningar som påträffats är också av den karaktären.

# Referenser

## Kart- och arkivmaterial

**Fornminnesregistret (FMIS)**

**Lösfyndningsregistret, Statens historiska museer (SHMM)**

**Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS):**

Dunker socken, Berga nr 1-2. Geometrisk avmätning 1688.

Dunkers socken, Dunker. Storskifte på åker 1782.

**Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK):**

Häradsekonomiska kartan 1897-1901. Dunker J112-66-4.

Ekonomiska kartan 1957. Dunker J1333-10H2b58

**Sveriges Geologiska Undersökning (SGU):**

Jordartskartor

Strandnivåkartor

**Namnarkivet i Uppsala (NAU)**

Berga by, Dunkers sn, Villåttinge härad, Södermanland

*i Berga i Dunkers socken af Östra Rekarne härad 23/2 1382.*

SRP nr 1685

Dunkers by, Dunkers sn, Villåttinge härad, Södermanland:

*duos solidos terre, vnum in duncker 3/6 1297*

SD 2 s. 233 or.

# Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	KM 12074
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-03509-2012, 12-08-07
Uppdragsgivare:	Vattenfall Eldistribution AB
Landskap:	Södermanland
Län:	Södermanland
Kommun:	Flen
Socken:	Dunker
Fastighet:	Bygget 1:1 m.fl.
Fornlämning:	-
Kartblad:	10I 1h
Koordinater:	x6555100 y674500
Höjd över havet:	25–45
Typ av undersökning:	Särskild utredning
Undersökningsperiod:	Augusti–november 2012
Utredd yta:	Ca 1,4 ha
Koordinatsystem:	Sweref99 TM
Höjdsystem:	RH 1900
Inmätningmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	Digitalt bild- och kartmaterial förvaras hos KM.
Fynd:	Inga fynd har tillvaratagits

## Bilaga 1. Beskrivningar och tabeller

### Objektsbeskrivningar

#### **Objekt 1/Dunker 990. Härd**

Härd, rund, ca 0,8 m i diameter och minst 0,15 m djup vid stick med jordsond i den V:a delen. Fyllningen utgjordes av svagt sotig lera med sparsamt inslag av träkol samt rikligt med ca 0,1 m stora stenar, varav huvuddelen var skärviga. Anläggningen framkom vid schaktning och är inte framrensad och undersökt. Belägen i sydsluttning i åkermark, ca 30–35 m ö.h.

#### **Objekt 2/Dunker 989. Boplatslämning övrig**

Stolphål, rundat, 0,6×0,5 m stort med okänt djup, stenskott. Fyllningen utgjordes av mörkfärgad, humös silt/lera med en mycket tydlig nedgrävningskant. Stenskoningen syntes som en krets av 0,1–0,2 m stora stenar, huvudsakligen rundade. Anläggningen framkom vid schaktning och är inte undersökt.



## Schakttabell

Schakt nr	Storlek, m	Djup, m	Lager	Anmärkning
1	7x1,5-3	0,3	Ploglager ca 0,25 m. Därunder gråbrun lera.	Ställvis kolsplitter och små fragment bränd lera/tegel i övergången mellan ploglager och lera.
2	5x2	0,35	Ploglager ca 0,25 m. Därunder gråbrun lera.	—
3	5,5x2	0,3	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråbrun-rödgrå lera. Ljus silt i norra delen.	En diffus mörkfärgning i Ö:a delen. Lite kolsplitter i siltan i schaktets norra del.
4	6,5x2,5	0,3	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråbrun lera.	Täckdike i mellersta del.
5	6x2,5	0,25	Ploglager 0,15-0,2 m. Därunder moig sand, skiktvis med lerigare sediment.	Spridda kolsplitter och fragment bränd lera i norra delen.
6	5x2,5	0,3	Ploglager ca 0,25 m. Därunder brungrå lera med enstaka sten/block.	—
7	5,5x2,5	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder skiktad lera/moig sand.	—
8	4,5x2	0,3	Ploglager ca 0,2 m. Därunder styv, rödgrå lera.	—
9	4x2	0,2	Ploglager ca 0,15-0,2 m. Därunder gråbrun silt/lera.	—
10	5x2,5	0,3	Ploglager ca 0,2 m. Därunder skiktad moig sand/lera.	—
11	5x2,5	0,3	Ploglager ca 0,2 m. Därunder rödbrun lera.	—
12	4,5x1	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråbrun, silt/lera med enstaka mindre stenar.	—
13	6x1	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråbrun, silt/lera.	A1, hård
14	5x1	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråröd lera.	—
15	8x1	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråbrun lera, ställvis med järnutfällningar. I norra delen fanns ett tunt skikt med kolsplitter och enstaka fragment bränd lera mellan ploglager och underliggande lera.	—
16	9x1	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråbrun silt/lera. I mellersta delen fanns ett mer stenigt/grusigt parti.	—
17	6x1	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder gråbrun silt/lera.	—
18	7,5x1	0,2	Grästorv/mylla ca 0,15-0,2 m. Därunder gråbrun siltig lera.	—
19	3x1	0,2	Som ovan.	—
20	5x1	0,2	Som ovan.	Kolsplitter och tegel/bränd lera i övergången mot leran.
21	6x1	0,2	Grästorv/mylla ca 0,15 m. Därunder grusig silt. I norra delen kompakt grus (möjligen äldre vägfyllning).	Rikligt med tegel samt enstaka keramik (yngre rödgods) i myllan.
22	6x1	0,2	Grästorv/mylla ca 0,15 m. Därunder Ljus silt/lera med enstaka stenar.	Tegel
23	5x1	0,2	Grästorv/mylla ca 0,25 m. Därunder grågul silt/lera, ställvis skiktad.	Yngre rödgods, enstaka tegel.
24	6x1	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder rödgrå, styv lera.	—
25	6x3	0,3	Ploglager ca 0,25 m. Därunder ljus silt/lera.	Äldre täckdike.
26	5x2	0,35	Ploglager ca 0,2 m. Därunder grågul silt lera.	—
27	6,5x2	0,25	Ploglager ca 0,2 m. Därunder grågul silt.	I S:a delen fanns ett stråk av grus (äldre vägfyllning/dike?) innehållande enstaka tegelfragment.
28	5x2	0,35	Ploglager ca 0,25 m. Därunder grågul styv lera.	—
29	6,5x2	0,25	Som ovan.	—
30	6x2	0,25	Som ovan.	—
31	2x2	0,25	Som ovan.	Vattensjukt.
32	5x2	0,25	Som ovan.	—
33	5x2	0,25	Som ovan.	—
34	5x2	0,3	Ploglager ca 0,2 m. Därunder grågul silt/lera.	En grund, diffus mörkfärgning/sotfläck, med spritt kol i ytan.
35	4x2	0,2	Ploglager 0,15-0,2. Därunder grågul lera.	Äldre täckdike.
36	8x2	0,2	Ploglager 0,15-0,2. Därunder Ljus silt/lera.	A2, stolphål.
37	3x1	0,3	Grästorv/mylla ca 0,2. Därunder ljus silt.	Äldre dike.
38	4x3,5	0,35	Grästorv/mylla ca 0,2. Därunder ljus silt i den nordöstra delen. I SV fanns en del relativt ytligt liggande sten och block, troligen röjningssten.	—